

▶ РУКАПІС

УВАСКРАСЕННЕ
ЎЧАРАШНЯГА ДНЯ

Валянцін БОЛТАЧ

...Уср'ёз пазнаёміўся з ім, калі стаў працаваць у абкаме партыі і асабліва — як пачаў курыраваць абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў, дзе ён быў старшынём. Прадставіў мяне яму Васіль Быкаў, з якім выпадкова сустрэліся, стаялі і гаманілі непадалёк ад будынка абкама на Замкавай вуліцы. І тут, як віхор, на нас літаральна наляцеў Карпюк, заклапочаны, сканцэнтраваны ў сабе.

Аляксей Карпюк

— Здароў! — прыпыніўшыся, падаў руку Быкаву, потым, глянуўшы з-падліба, — мне.

— Знаёмся... — кіўнуў на мяне Быкаў.

— Ды я раней за цябе яго ведаю! — з выклікам, пераможна глянуў на яго Карпюк, потым скасіў вока на мяне: — У начальства выбіўся?

— Ды якое там начальства, Аляксей Нічыпаравіч...

— І правільна, не зазнавайся! — падміргнуў, і ўжо да Бывава: — Ну, будзь здароў! Няма часу...

— А ты куды?
— Туды! — хітнуў галавой на абкам. — Куды ж яшчэ! Вы ж ніхто і пальца не паварушыце...

Быкаў згадаўся, мо нават дакладна ведаў, якія клопаты гоняць таго да начальства: Карпюковай няўрымслівай натурай завалодала чарговая вялікая ідэя — чаго б там ні каштавала, а зрабіць рамонт і рэстаўрацыю дома Элаізы Ажэшкі, дзе два пакоі, у тым ліку і знакамітую камінную залу пісьменніцы займала аддзяленне Саюза пісьменнікаў, а асноўныя плошчы — адзел замежнай кнігі абласной бібліятэкі. Драўляны дом пад касметычнай тынкоўкай быў у аварыйным стане, і Карпюк паставіў усіх на ногі, не даваў спакою пачынаючы з мясцовых, канчаючы найвышэйшымі маскоўскімі інстанцыямі, каб захаваць гістарычную рэліквію. <...>

Першыя службовыя стасункі з Аляксеем Нічыпаравічам у нас адбыліся напярэдадні 100-годдзя Леніна, якое рыхтавалася і праводзілася з небывалым размахам. З падведмасных арганізацый запатрабавалі планы мерапрыемстваў па правядзенні вялікага юбілею правадыра сусветнага пралетарыяту, якія мелася звесці ў адзіны абласны і зацвердзіць сумеснай пастановай абкама і аблвыканкама, надаўшы яму абавязковую сілу закона. Натуральна, я пазваніў Карпюку і папрасіў на працягу тыдня склаці, абмеркаваць і прадаставіць у абкам мерапрыемствы па лініі аддзялення Саюза пісьменнікаў. Ён справіўся не праз тыдзень, а ў

наступны ж дзень прынёс чамусьці не мне, а напрамую Ульяноўчу надрукаваны на машыныцы мерапрыемствы з толькі аднаго пункта: «Правесці ў вобласці масавую кампанію пад дэвізам: а Ленін ня піў». Сакратар абкама ледзьве не паехаў са смеху:

— І гэта ўсяго?
— Астатняе самі панавісаеце, а да гэтага — не дадумаецеся! — пераможна глянуў Карпюк.
Пра ягоную бескампраміснасць да алкаголю па сённяшні дзень ходзяць легенды, дакладней — амаль што дакументальныя гісторыі, і амаль усе дзіўнаватая, смешнаватая, донкіхоцкія, у якія найчасцей трапляюць вялікія мройнікі і максіmalісты... Хоць бы ягонае памкненне стварыць усесаюзнае таварыства цвярозасці, для чаго спецыяльна ездзіў у Маскву да непітушчага генерала Гарбатава, пра што добра напісаў, а яшчэ лепш любіў расказаць Васіль Быкаў. Можна падумаць, што Карпюк змалку быў гэтакім зацятым антывалкаголікам. Ды не! У партызанах, франтавых акопах быць цвярознікам цяжка, амаль немагчыма, і Карпюк, як і ўсе, рэгулярна браў свае наркомаўскія сто грам, а то і больш. Пералом адбыўся ў самым канцы вайны ў Берліне, калі нямецкі асколак з ашмоццем гімнасцёркі глыбока засеў у лёгкіх, і ваенурач пасля аперацыі, відаць, для прафілактыкі ад паследкаў тых штодзённых наркомаўскіх стаграм, папярэдзіў: жыць будзеш толькі, калі кінеш піць, інакш — хана... Так што сам выбірай!

...Карпюк ніколі ні ў кога нічога не прасіў, ён патрабаваў, ды з такой наступальнай перакананасцю і ўпэўненасцю, што яму проста нельга было адмовіць, перад ім не маглі ўстаяць самыя мацёрыя бюракраты-валынішчыкі. У тым я пераканаўся і калі ён займаўся рэстаўрацыяй дома Ажэшкі, і калі «выбіваў» для пісьменнікаў кватэры, ды не абы якія і не абы дзе, а ў цэнтры горада, у дамах з найноўшай планіроўкай і каб абавязкова быў лішні пакой пад рабочы кабінет. Але асабліва

яны ведалі, з кім маюць справу. Месяцы праз два ў абкам да мяне ў кабінет уляцеў разнерваваны, рукі трасуцца, палкоўнік і істэрычна закрычаў:

— Остановите Карпока! Убери те Карпока! — Трохі супакойўся, выпіўшы прапанаваную мною ваду. — Представляете, я уже боюсь появляться на своей собственной территории. Он затерроризировал всех. Представляете: заставляет меня, атеиста, советского офицера, чинить церковную крышу! Может ты и крест прикажешь водрузить, спрашиваю? И крест поставит на место следует, отвечает. Да это же издевательство, форменное издевательство!..

Выкурыць Карпока, канечне ж, палкоўніку не ўдалося, і ён днямі стаў прападаць на сваёй будоўлі за горадам, каб як мага хутчэй разысціся з настырным музейшчыкам... Даючы згоду ўзначаліць музей, Аляксей Нічыпаравіч паставіў умову: ніхто не будзе ўмешвацца ў падбор і прызначэнне супрацоўнікаў, арганізацыю экспазіцыі. Згадзіліся, папрасіўшы, каб, як гэта належыць, узгадняў кандыдатуры свайго намесніка, загадчыкаў аддзелаў, гарантуючы поўную падтрымку. Ён набраў сабе ў штат толькі моладзь — пераважна выпускнікоў педінстытута, да якіх прыглядаўся, уважліва вывучаў на працягу амаль двух гадоў. Дзяўчаткі і хлопцы пад ягоным кіраўніцтвам працавалі, як муршачкі, сцягваючы матэрыялы і экспанаты з ўсёй рэспублікі. Ён радаваўся, як дзіця, калі траплялася нешта арыгінальнае, чаму і цаны няма, заўсёды заходзіў ці званіў таемным голасам: прыходзь — нешта пакажу... Яшчэ не закончыліся рамонтныя і рэстаўрацыйныя работы, як у келлях разгарнулі часовую экспазіцыю, куды вадзілі студэнтаў, вучняў старэйшых класаў, і супрацоўніцы музея набывалі вопыт, атточвалі сваё экскурсаводчае і лекцыйнае майстэрства...

Адрэстаўраваная, пафарбаваная ў яркія бела-сінія колеры раней усіх намечаных тэрмінаў цэркаўка-музейная цацкачка, цешыла вока, упрыгожыла старадаўнюю Замкавую вуліцу і прылеглы гістарычны квартал з вузенькімі крывымі вулічкамі. Толькі незразумелы жалезны прэнт заместа крыжа выглядаў неадарэчна, пачварна, псаваў архітэктурны выгляд і царквы, і акаляючага асяроддзя наогул. У рэшце рэшт паставілі на вежыцыбуліну ажурны крыж — і ўсё стала на сваё месца...

І ў звязку з арганізацыяй музея гісторыі рэлігіі і атэізму Карпюк не мог не пазнаёміцца і не наладзіць кантакты з Патрыяршым экзархам у Беларусі, які ставіўся да яго паважна, прызна. А тут прыехаў новы — Філарэт, малады, імпазантны, увесь час у раз'ездах, і Аляксей Нічыпаравіч, жывучы ў Гродне, усё ніяк не можа даступіцца да яго. Угаварыў Аляксея Адамовіча папрасіць у Філарэта аўдыенцыю на дваіх і пабыць у яго як пісьменнікі, паколькі ён, Карпюк, як дырэктар музея з атэістычным ухілам не дужа зручны суб'яднік для маладога Экзарха. Філарэт гасцінна прыняў іх у сваёй рэзідэнцыі, прапанаваў прыгасціцца каньчком, але на ягонае здзіўленне абодва пісьменнікі аказаліся поўнымі цвярознікамі. Тым не менш зая-

злася і пацякла бяседа на філасофскія тэмы. Канечне ж, Карпюк не прамінуў пацікавіцца перамовамі Рускай праваслаўнай царквы з Ватыканам, на што гаспадар зрабіў здзіўленыя вочы: першы раз чую пра такія перамовы... Карпюк пераможна прасявіў яго не толькі пра ход, але і пра змест тых перамоў, пра што ўведаў з польскай прэсы. Філарэт слухаў надзвычай уважліва, зацікаўлена, вельмі дзякаваў за цікавую і патрэбную яму інфармацыю, а на развітанне папрасіў Карпока, калі гэта таму не надта клопатна, паведамаць усё, што з'явіцца ў польскай прэсе, пра перамовы.

— Слабак! Пра элементарныя рэчы не ў курсе... — зрабіў заключэнне Карпюк, калі выйшлі ад Філарэта.
— Слабак! — згадзіўся Адамовіч.

І няўцяг было абодвум знаўцам, што менавіта Філарэт як кіраўнік знешнепалітычнага ведамства Маскоўскага патрыярхата вядзе тыя перамовы з Ватыканам...

І калі ўсё было адладжана, увайшло ў нетаропкі, размераны рытм музейнага існавання, нечакана для ўсіх Карпюк прынёс заяву на звальненне: маўляў, што ад мяне патрабавалася — зрабіў, сядзець далей — нецкава, зараз дзясучаткі лепей за мяне ўправяцца, а мне час засесці за новую аповесць... На ўгавары пабыць яшчэ хоць паўгода, падрыхтаваць сабе дастойную замену, рашуча адказаў: замена гатовая — намесніца, лепшай не знойдзеце... На тым і закрылася яркая старонка ягонай арганізатарскай і адміністрацыйна-гаспадарчай дзейнасці, якая на жаль не прынесла яму ні славы, ні добрай памяці. Прыйшлі іншыя часы, і музей са словам «атэізм» у назове набыў адыёзна-атавістычнае гучанне, яго новыя ўлады сарамліва прыкрылі, перадаўшы экспанаты абласнаму краязнаўчаму музею, а цэркаўку — па прызначэнні, вернікам...

Вестка пра смерць Карпока летам 1992 года напачатку падалася неверагоднай, нейкай недарэчнай памылкай. Яшчэ зусім нядаўна ён прыязджаў у Мінск, быў, як заўсёды, поўны энергіі, значна маладзейшы на свае гады, якія нібыта не мелі ўлады над ім... Я праводзіў яго да самага апошняга ягонага змянога рубяжа на алеі заслужаных людзей новых гродзенскіх могілак, пакінуўшы і свае сімвалічныя жменькі жвіру на ягонай дамавіне... Тым не менш і сёння кепска сабе магу ўявіць Гродню, вузенькія вулчкі ў ягонай гістарычнай часцы без самабытнай, каларытнай Карпоковай постаці, роўна як і сціплай Быкаўскай. Для мяне яны дык працягваюць жыць тут у гэтых старажытных мурах, гэтай адшліфаванай нагамі столькіх пакаленняў старой, але паранейшаму надзейнай брусчатцы. Мо таму, што даводзіцца бываць тут, як кажуць, рады ў гады, і цяжка прывыкнуць... Ідзеш сярод незнаёмага люду і міжволі паглядваеш, чакаеш насуперак усюму: вась-вось дзе-небудзь з-за павароту на вуліцу Ажэшкі альбо з вечнага натоўпу ля галоўнага ўнівермага па Савецкай узнікуць насустрач іхнія знаёмыя постаці, Быкаў усміхнецца здала сваёй добрай прыязнай усмешкай, а Карпюк гаропка працягне руку, кратка і энергічна павітаецца: ну, здароў!..